

Ympäristöhoitajan tutkinnon analyysi

Julkisen sektorin työnantajien näkökulma

Marju Helenius-Kalavainen

**Kehittämishankeraportti
Joulukuu 2009**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Helenius-Kalavainen Marju	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 23	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Ympäristöhoitajan tutkinnon analyysi Julkisen sektorin työnantajien näkökulma		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu,		
Työn ohjaaja(t) Kinnunen Heli		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Tavoitteena on ollut tutkia ympäristöhoitajan tutkinnon rakennetta, ja selvittää julkisen sektorin työnantajien suhtautumista ja asenteita toisen asteen ympäristöalan perustutkintoa suorittavia ympäristöhoitajia kohtaan. Olen myös selvittänyt minkälaista ympäristöalan perusosaamista työpaikoilla tarvitaan. Haastattelin, menetelmänä syvähaastattelu, kahta julkisen sektorin työnantajaa. Toinen edustaa kunta- ja toinen valtiotyönantajaa. Kehittämishankkeessani perehdyin seuraaviin peruskäsitteisiin: opetussuunnitelma, tutkintojen perusteet, luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon ympäristöalan koulutusohjelma, ympäristö ja ympäristökoulutus sekä työssäoppiminen.</p> <p>Ympäristöhoitajan tutkinto koostuu lukuisista opintokokonaisuuksista ollen hyvin pirstaleinen. Ammatinimike ei ole tarpeeksi kuvaava ja ammatin identiteetti on selkiytymätön. Työnantajat eivät tunne ympäristöhoitajien ammatillista osaamista. Kehittämishankkeen tuloksena selvisi, että ympäristöhoitajille voisi olla tulevaisuudessa tarvetta rakennetun ympäristön työtehtävissä, kuten vesi- ja jätehuollossa, energianhuollossa ja alueiden hoidossa esimerkiksi vesinäytteiden otamisessa sekä bioenergian korjaukseen ja tienvarsien raivaukseen liittyvissä tehtävissä.</p> <p>Jatkossa ympäristöalan perustutkinnon opetussuunnitelmatyötä on tarpeen tehdä hyvin vuorovai- kutteisesti opetushallituksen, oppilaitosten henkilöstön ja opiskelijoiden sekä tutkimuslaitosten ja kaikkien työnantajasektoreiden kanssa. Opetussuunnitelmatyön tulisi olla hyvin joustavaa, jotta ennätettäisi reagoida nopeasti muuttuvan maailman tarpeisiin. On tärkeä tunnistaa, mitä tietoja ja taitoja opiskelijoiden on osattava ennen työssäoppimisjaksoaan, ja mitä valmistuttuaan. Vain silloin työ ja työntekijä kohtaavat työpaikoilla, jolloin se on rikastava kokemus niin työntekijälle kuin työnantajallekin.</p>		
Avainsanat (asiasanat) ammattitaito, työssäoppiminen, ympäristö, ympäristöala		
Muut tiedot Liitteet 2 kpl		

Author(s) Marju Helenius-Kalavainen	Type of Publication Development project report	
	Pages 23	Language
Confidential ☐ Until _____		
Title Manager's degree in environmental analysis Public sector employers' perspective		
Degree Programme (Vocational Teacher Education/Student Counsellor Education/Special Needs Teacher Education)		
Tutor(s) Heli Kinnunen		
Assigned by		
Abstract <p>The aim of this research has been to examine and explain the content of public sector employers attitudes of secondary environmental undergraduate point. I also explained what kind of basic environmental skills are needed in the workplace. I use deep interview method interviewing two public-sector employers. I have examine curriculum, qualifications, criteria, environment, environmental education and learning at work.</p> <p>Environmental manager's degree consists of a number of study modules and therefore it is very fragmented. Professional title is not descriptive enough and professional identity is vague. Employers are not familiar with the environment managers the skills base. Development project results showed that environmental managers could work in the future in jobs, such as water and waste management, energy supply and land management, harvesting of bio-energy and roadside clearance missions.</p> <p>I the future we might have opportunities in a professional and specialized professional. The curriculum of work should be very flexible so we can respond to the rapidly changing needs of the world. Professional competence is receives new content and requirements. It is important to identify what knowledge and skills students should be able to have before the learning at work period, and what knowledge and skills they have to have after graduation. Only then will the work and workers face in the workplace, in which case it is excellent experience workers and employers.</p>		
Keywords skills, learning at work, environment		
Miscellaneous Appendices 2 pcs		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
2 TAVOITTEET, LÄHTÖTIEDOT JA MENETELMÄT	4
Tavoitteet	4
Lähtötiedot ja menetelmät	4
3 PERUSKÄSITTEITÄ	6
3.1 Opetussuunnitelma	6
3.2 Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet	6
3.3 Ympäristöalan koulutusohjelma	7
3.4 Ympäristö ja ympäristökoulutus.....	7
3.5 Ammattitaito ja työssäoppiminen	9
3.6 Syvähaastattelu	9
4 YMPÄRISTÖNHOITAJAN ERIYTYVÄT AMMATILLISET OPINNOT	11
5 HAASTATTELUJEN JA KESKUSTELUJEN TULOKSET	13
5.1 Työnantajien asenteet ympäristöhoitajan ammattia kohtaan	13
5.2 Työnantajien kokemuksia työssäoppijoista	14
5.3 Ympäristöhoitajan ammatti-identiteetistä	14
5.4 Ammatillisen osaamisen tavoitteista ja sisällöistä	15
5.5 Tulevaisuuden näkymiä.....	15
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	17
LÄHTEET	19

1 JOHDANTO

Käsittelen kehittämishankeraportissani ympäristönhoitajan tutkintoon liittyviä kehittämistarpeita Jyväskylän seudulla kahden julkisen sektorin työnantajan näkökulmasta.

Luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon suorittaneet ympäristönhoitajat valmistuvat ympäristöalan koulutusohjelmasta. Tutkinto on nuori sillä koulutusta on järjestetty vasta vuodesta 2002 alkaen. Muita luonto- ja ympäristöalan perustutkintoon kuuluvia koulutusohjelmia ovat luontoalan koulutusohjelma, josta valmistutaan luontoyrittäjiksi sekä poro- ja luontaistalouden koulutusohjelma, josta opiskelijat valmistuvat luontaistalousyrittäjiksi ja porotalousyrittäjiksi.

Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto			
koulutusohjelma	Luontoalan koulutusohjelma	Poro- ja luontaistalouden koulutusohjelma	Ympäristöalan koulutusohjelma
ammattinimike	Luontoyrittäjä	Luontaistalousyrittäjä ja porotalousyrittäjä	Ympäristönhoitaja

Kuva 1. Luonto- ja ympäristöalan kolme koulutusohjelmaa ja niistä valmistuvien ammattinimikkeet.

Haasteena ympäristönhoitajan koulutuksen kehittämisessä on ollut se, että ympäristönhoitajan ammattia eivät tunne hyvin opiskelijat, peruskoulun opettajat, opinto-ohjaajat, työvoimahallinnon neuvojat eivätkä työnantajat. Ympäristönhoitajan opintoihin on ollut hakijoita hyvin vähän. Opiskelijat eivät myöskään tiedä mihin he valmistuttuaan sijoittuvat työelämässä. Opinnot koostuvat monista erilaisista opintokokonaisuuksista ollen hyvin pirstaleiset.

Ympäristö on laaja käsite. On ollut kiinnostavaa tutkia mitkä asiat painottuvat ympäristönhoitajan tutkinnossa sekä miten opiskelu vastaa työelämän tarpeita. Ympäristöalalla tarvitaan konkreettista toimintaa, joten haluan edistää ympäristöalan perustutkinnon

suorittaneiden sijoittumista menestyksekkäämmiin työelämään, tehdä nuorta tutkintoa tunnetuksi sekä kehittää tutkinnon sisältöä alueellisen työelämän tarpeet huomioiden. Luontoalan perustutkinto sekä poro- ja luontaistalouden perustutkinto ovat olleet olemassa kauemmin, ja ne pohjautuvat yrittäjyyteen. Ympäristöalan perustutkinnon suorittaneiden katsotaan työllistyvän kunnan, valtion ja yksityisen palvelukseen.

Työvoimahallinnon verkkopalvelussa Ammattinetissä ei ole ympäristöhoitajan nimikettä. Sieltä löytyi ympäristötyöntekijän ammattikuvaus, missä kerrotaan, että ympäristötyöntekijällä on yleensä jokin ammatillinen peruskoulutus. Soveltuva koulutus on esim. rakennusalan perustutkinto, jonka voi suorittaa toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa. Ympäristöhoitajan tutkinnon suorittaneelle ei ole tarjolla ammattitutkintoa eikä erikoisammattitutkintoa.

Jämsän seudun koulutuskeskuksen opetussuunnitelman yhteisessä osassa (2006) on kirjattuna, että tutkintokohtaista opetussuunnitelmaa uudistettaessa otetaan huomioon työelämältä, opiskelijoilta, henkilöstöltä ja muilta sidosryhmiltä saadut kehittämissuhteet. Näin ollen päädyin tarkastelemaan kehittämissuhteessani ympäristöhoitajien töihin sijoittumisen mahdollisuuksia kunnan ja valtion palvelukseen.

2 TAVOITTEET, LÄHTÖTIEDOT JA MENETELMÄT

Tavoitteet

- Selvittää työnantajien suhtautumista ja asenteita toisen asteen perustutkinnon suorittavia ympäristöhoitajia kohtaan.
- Saada tietää minkälaista ympäristöalan perusosaamista työpaikoilla tarvitaan.
- Analysoida ympäristöhoitajan tutkintoon kuuluvien eriytyvien ammatillisten opintojen sisältöä.
- Tuottaa opetussuunnitelmatyöhön kehittämissuhteita, joissa on huomioitu haastattelemani kunta- ja valtiotyönantajien edustajien esille tuomat asiat.

Lähtötiedot ja menetelmät

Lähtötietoina ovat olleet valtakunnallisen luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon opetussuunnitelman perusteet vuodelta 2001, Jämsän seudun koulutuskeskuksen koulu-kohtainen opetussuunnitelma 2006, opetusalan kirjallisuus, alueelliseen ympäristöalan perustutkinnon kehittämisiltapäivään osallistuminen Jämsän koulutuskeskuksessa marraskuussa 2007, Jämsän maatalous- ja puutarha-alan koulutusalaohjelmien ja opettajien haastattelut syksyn 2007 ja kevään 2008 välisenä aikana.

Lisäksi haastattelin kahta julkisen sektorin työnantajan edustajaa joulukuun 15. ja 17. päivä 2008. Haastateltavat toimivat ympäristöasiantuntijoina organisaatioissa, jotka ovat tarjonneet ympäristöhoitajiksi opiskeleville työssäoppimispaikan. Haastateltavat ovat johtavassa asemassa olevia henkilöitä. Toinen edustaa kunta- ja toinen valtiotyönantajaa.

Haastattelun menetelmänä käytin syvähaastattelua. Valmistauduin haastatteluihin huolella tutustumalla erilaisiin lähteisiin, jotka käsittelevät haastattelun menetelmää. Laadin itselleni tarkistuslistan haastattelutilannetta varten, jotta muistan kertoa, kysyä ja ha-

vainnoida suunnittelemani asiat. Havainnoin myös oheisviestintää eli ilmeitä ja käyttäytymistä. Syvähaastattelun kysymykset olen johtanut ympäristöhoitajan valtakunnallisesta opetussuunnitelman perusteista 2001.

Syvähaastattelun kysymykset ovat liitteessä 1.

3 PERUSKÄSITTEITÄ

3.1 Opetussuunnitelma

Yhteiskunta pyrkii määrittämään opetussuunnitelman perusteiden avulla koulutuksen tavoitteet. Käytännössä opetussuunnitelmat ovat yleensä olleet kaksijakoisia kaikilla koulutustasoilla. Niistä kaikista on löydettävissä melko erilliset ylä- ja alataason tavoitteet. Myös jo peruskoulun ensimmäinen opetussuunnitelma vuonna 1970 muodostui kahdesta erillisestä osasta. Ensimmäinen osa kuvasi yhteiskunnan yleisiä koulutuksen arvopäämääriä, toinen taas lähti oppiaineista käsin ja keskittyi niiden sisällöllisen ja ajallisen osituksen ongelmiin. (Rauste-von Wright ym. 2003, 190-191).

Perinteisesti opetussuunnitelma sisältää sekä koulutuksen arvopohjan että niiden tiedollisten ja taidollisten tavoitteiden joukon, joiden oppimista pyritään mahdollistamaan. Tavoitteena on yksilön maailmankuvan jäsentäminen ja rikastuttaminen. Organisaation tasolla opetussuunnitelmaa voidaan vastaavasti pitää yhteisön jaettuna ja merkityksellisenä ”kertomuksena” siitä, mitkä ovat yhteisön tavoitteet ja miten niihin pyritään. (Rauste-von Wright ym. 2003, 203).

3.2 Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet

Opetushallitus antaa eri koulutusmuotoja ja -aloja sekä tutkintoja varten perusteet. Opetussuunnitelman perusteet on määräys, jolla koulutuksen järjestäjä velvoitetaan sisällyttämään koulu- tai järjestäjäkohtaiseen opetussuunnitelmaan opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Määräyksellä varmistetaan koulutuksellisten perusoikeuksien, tasarvon, opetuksellisen yhtenäisyyden, laadun ja oikeusturvan toteutuminen. Opetushallitus seuraa opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden toiminnallisia vaikutuksia pääasiassa koulutuksen arvioinnin yhteydessä. (Opetushallitus, 2009)

3.3 Ympäristöalan koulutusohjelma

Ympäristöalan koulutusohjelman suorittaneen on osattava toimia kaupunkien, taajami- en ja maaseudun ympäristönhuollossa tai maa- ja metsätalouden sekä teollisuuden ja yritysten ympäristönhoitotehtävissä. Hänen on osattava toimia ympäristölainsäädännön ja toimialaan kuuluvien turvallisuus- ja muiden määräysten ja sopimusten mukaisesti. Hänen on osattava opastaa kestävän kehityksen mukaisiin energiavalintoihin, jolloin hänen tulee tuntea kestävän energiankäytön perusteet. Hänen on osattava toimia jäte- huollon tehtävissä. (Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto 2001, 12–13).

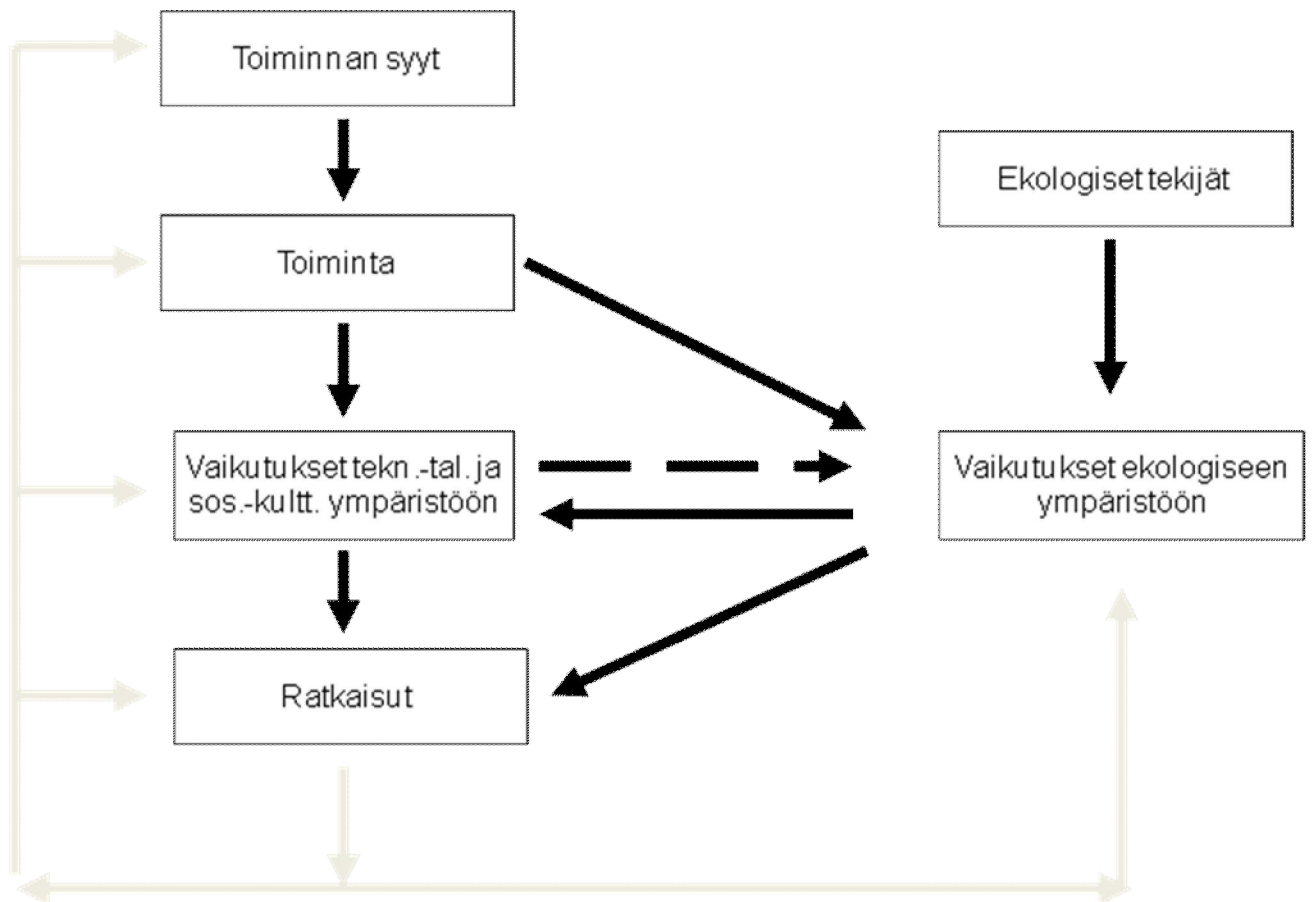
3.4 Ympäristö ja ympäristökoulutus

Tarkasteltaessa ympäristön käsitettä, voidaan erottaa luonnonympäristö, rakennettu ympäristö ja sosiaalinen ympäristö (Laki ympäristövaikutusten arvioinnista 2005). Kes- tävän kehityksen näkökulmasta ympäristöasioita voidaan tarkastella ekologisesta, ta- loudellisesta sekä sosio-kulttuurisesta ja poliittisesta näkökulmasta. Kokemukseni mu- kaan ympäristöasiat voidaan jaotella seuraavasti.

Luonto ja luon- nonvarat	Maisema, maise- makuva ja kult- tuuriperintö	Yhdyskuntarakenne ja maankäyttö	Ihmisten elinolot, viihtyvyys ja ter- veys
Ilma, maankamara, vesiolosuhteet, kasvillisuus ja eläimistö sekä nii- den vuoro- vaikutussuhteet ja luonnon moni- muotoisuus	Luonnonmaisema, kulttuurimaisema, taajama- ja kau- punkikuva sekä kulttuuri- ja esihis- torialliset alueet ja kohteet	Yhdyskuntakehitys, yhdyskunnan toiminta ja rakenne, kulkuyh- teydet sekä nykyinen ja suunniteltu maan- käyttö	Asuminen, liikku- minen, palvelut, turvallisuus sekä asukkaiden ja alu- eella liikkuvien luonto- ja ympä- ristösuhde

Kuva 2. Ympäristöasioiden pääryhmät ja sisällöt

Kestävän kehityksen ja ympäristönsuojelun sekä keke-koulutuksen ja ympäristökoulutuksen suhteet ovat kovin monitulkintaisia. Kuvassa 3 on esitetty eräs tulkinta, missä lähdetään liikkeelle tekijöistä, jotka vaikuttavat ihmisen toimintaan. Toiminnasta seuraa sekä ekologisia että inhimillisiä (teknis-taloudellisia ja sosio-kulttuurisia) vaikutuksia. Vaikutuksista osaa voi pitää ongelmallisina ja osaa positiivisina – riippuen myös kontekstista. Kun pyritään ongelmallisten ekologisten vaikutusten minimointiin ja positiivisten vaikutusten maksimointiin, eli ympäristöongelmien ratkaisemiseen, on kyse ympäristönsuojelusta yhteiskunnallisena toimintana. Ympäristökoulutuksen tehtävänä on edesauttaa tämän prosessin ymmärtämistä. (Tapio P. ym. 2007,10).

Kuva 3. Ympäristönsuojelun ja kestävän kehityksen prosessit (Tapio P. ym.) 2007,10).

Yhtenäiset nuolet kuvaavat ympäristönsuojelua yhteiskunnallisena prosessina, katkovii-
vat lisäävät tarkasteluun kestävän kehityksen pyrkimisen prosessin. Harmaat nuolet ku-
vaavat keinoja ongelmien ratkaisemiseksi.

3.5 Ammattitaito ja työssäoppiminen

Yksi ammattitaidon selventämismuoto on kvalifikaatio. Sillä viitataan työntekijän kykyyn – tietojen ja taitojen avulla – suoriutua muuttuvista työtehtävistä. Kvalifikaatio termin sijaan voidaan puhua myös ”taidoista, osaamisesta, valmiuksista, kyvyistä tai ominaisuuksista, joita ammattilainen tarvitsee suoriutuakseen työstä”.

Kompetenssi taas tarkoittaa yksilön tai organisaation kyvykkyyttä ylittää spesifeihin saavutuksiin. Kompetenssilla tarkoitetaan yksilöllistä ominaisuutta, joka selittää tietyin kriteerein määriteltyä tehokkuutta tai onnistumista työtehtävissä ja –tilanteissa. (Ruohotie 2009).

Työssä tapahtuvaa oppimista voidaan lähestyä kahdesta suunnasta. Toisaalta autenttissa työtilanteissa, siis työn ohessa tapahtuvana oppimisena, toisaalta ammatillisen koulutuksen yhteydessä järjestettävänä työssäoppimisena, joka organisoituu osaksi ammatillista opetussuunnitelmaa koulutukseen sisältyväksi työssäoppimisjaksoiksi. Entiseen työharjoitteluun verrattuna työssäoppiminen on suunnitelmallisempaa ja tavoitteellisempaa. (Collin & Paloniemi 2007,131).

Oppimista työssä voidaan kuvata seuraavien kolmen havainnon avulla:

- Oppiminen työssä on informaalia, satunnaista ja kytkeytyy vahvasti itse työn tekemiseen.
- Aikaisempi (työ)kokemus toimii oppimisen perustana.
- Työssä oppiminen on luonteeltaan kontekstisidonnaista, sosiaalista ja jaettua.

(Collin & Paloniemi 2007,133).

3.6 Syvähaastattelu

Gubrium ja Holsteinin näkemys haastattelusta on ”vuorovaikutuksellinen yhteisprojekti”. He täsmentävät usein toistettua ajatusta haastattelujen yhteisestä tuottamisesta

sanomalla, että aktiiviseksi ymmärretty vastaaja ”ei ainoastaan säilytä elämän kokemuksen detaljeja, vaan siinä prosessissa, jossa hän tarjoaa niitä haastattelijalle, myös luovasti muokkaa tätä informaatiota”. Vastaaja ei ole koskaan pelkkä tietojen säilyttäjä vaan niiden muotoilija. (Ruusuvuori & Tiittala 2005, 201).

Haastattelijan on parempi olla luonteva kuin metodistisen jäykkä ja hermostunut. On etu, jos haastattelija osaa esittää kerronnallisia kysymyksiä, niille järkeviä jatkokysymyksiä – ja ennen kaikkea osaa osoittaa kuuntelevansa. (Ruusuvuori & Tiittala 2005,203).

4 YMPÄRISTÖNHOITAJAN ERIYTYVÄT AMMATILLISET OPINNOT

Tarkastelen luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon ympäristöalan koulutusohjelman eriytyville ammatillisille opinnoille (70 ov) asetettua tavoitteita tutkimalla opetussuunnitelman perusteita 2001.

Koulutusohjelmassa opiskelijan tulee valita suuntautuminen seuraavista vaihtoehdoista.

- vesihuolto
- vesistöjen kunnostus ja hoito
- maa-ainesten otto ja maaperän kunnostus
- kiinteistöjen materiaalivirtojen hallinta
- energianhuolto
- ympäristöterveyden tai elinympäristöjen hoidon tehtävät.

Eriytyvät ammatilliset opinnot ovat poikkitieteellisiä. Ympäristöhoitajille opetetaan sellaisia asioita, joita opetetaan teknisen alan ammatillisessa koulutuksessa sekä ympäristöalan ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. Rajapintoja on useiden ammattilaisien kanssa kuten puusepän, kirvesmiehen, vesihuoltoteknikon, maanrakentajan, kartoittajan, kiinteistöhoitajan, ympäristösuunnittelijan, biologin, maisema-arkkitehdin ym. kanssa.

Ympäristöhoitajan eriytyvien ammatillisten opintojen valinta saattaa olla opiskelijalle vaikeaa, koska ammatin identiteetti on selkiytymätön. Opiskelijan olisi osattava valita sellaiset opintokokonaisuudet, joita työelämässä tarvitaan. Kuvassa 2. on esitetty 20 ja 10 opintoviikon laajuiset vaihtoehtoiset opintokokonaisuudet.. Eriytyvät ammatilliset opinnot on esitetty tarkemmin liitteessä 2.

Opintokokonaisuus 20 ov	Opintokokonaisuus 10 ov
Ympäristönhoito	Ympäristölaadun hallinta
Vesihuolto	Kulttuuriympäristöjen hoito
Materiaalivirtojen hallinta	Ympäristöviestintä
Vesistöjen kunnostus ja hoito	Ympäristöalan yrittäminen
Maa-ainesten otto, maaperän hoito ja kunnostus	
Elinympäristöjen hoito	
Ympäristöterveysriskien arviointi ja hallinta	
Energiahuolto	

Kuva 3 Ympäristönhoitajan eriytyvät ammatilliset opinnot

5 HAASTATTELUJEN JA KESKUSTELUJEN TULOKSET

5.1 Työnantajien asenteet ympäristönhoitajan ammattia kohtaan

Haastattelemani kaksi työnantajan edustajaa pitävät ympäristönhoitajan ammattinimikettä epäselvänä. Ympäristönhoitajan ammatin tunnettavuuden edistämiseksi työnantajat toivoivat saavansa tietää konkreettisesti mitä ympäristönhoitaja tekee. Ammatinimikkeen tulisi olla kuvaavampi. Opinnoissa on vähän kaikkea ympäristöön liittyvää. Ammatin identiteetti on sekava. Ympäristö on työnantajien mielestään laaja käsite, jota ei ole riittävästi rajattu opetussuunnitelman perusteissa.

Koska ympäristönhoitajan tutkintoa suorittamaan on hakenut hyvin vähän opiskelijoita, on joukkoon saattanut tulla suhteellisen paljon opiskelijoita, joilla on hyvin alhainen opiskelumotivaatio. Ympäristönhoitajaksi opiskelevienkin joukossa saattaa olla myös erityistä tukea tarvitsevia, mikä on suuri haaste oppilaitoksille ja työssäoppimispaikoille.

Koska ympäristönhoitajaksi opiskelevat ovat kunnan ja valtion töissä työskennelleet aina asiantuntijan työparina, käytäntö on osoittanut, että ympäristönhoitajien ei tarvitse hallita kuin peruskasvien lajintuntemus. Eläimistöön liittyvää tietoa ei työtehtävien hoidossa ole paljon tarvinnut. Biotoopit ja lainsäädäntö opitaan työnantajien mukaan parhaiten työssä.

Kartanlukutaito, koneiden käsittely, näytteiden otto, teknisen työn taidot sekä yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä. Kaikkein eniten työssäoppimassa olleilla oli ilmennyt puutteita täsmällisyydessä ja käyttäytymisessä.

5.2 Työnantajien kokemuksia työssäoppijoista

Työnantajat ovat havainneet, että ympäristönhoitajaksi opiskelevilla on hyvin erilaiset valmiudet tullessaan työssäoppimispaikkaan. Osalla opiskelijoista on ollut heikot tiedot ja taidot, mikä on merkittävästi vaikeuttanut työssäoppimajakson suorittamista. Osa opiskelijoista puolestaan on selvinnyt hyvin työssäoppimispaikassaan tehden monipuolisia tehtäviä.

Työnantajien mielestä ympäristönhoitajien olisi osattava suorittaa paremmin käytännön tehtäviä. Opiskelijoilla on ollut vaikeuksia myös työpaikan käytänteiden omaksumisessa. Opiskelija ei ole kyennyt esimerkiksi noudattamaan työaikaa tai hänellä ei ole ollut maastoon mentäessä asianmukaista vaatetusta, varusteita tai eväitä. Haastatteleman kunnan ympäristöasiantuntijan mukaan heillä ei ole tarvetta ympäristönhoitajien työpanokseen sillä nykyisessä tilaaja-tuottaja-mallissa kunta on asiantuntijaorganisaatio, joka tilaa tarvittavat palvelut ulkopuolelta. Ympäristönhoitajien yrittäjyyskoulutusta lisäämällä he voisivat mahdollisesti työllistyä tarjoamalla palvelujaan myös kunnille.

Myös valtion organisaatiot ovat asiantuntijaorganisaatioita, jotka tilaavat palveluita. Valtionhallinnossa lyhytaikaista, määräaikaista työtä on lähinnä kesäaikaan tarjolla. Henkilö, jolla on hyvä kartanlukutaito, osaa rakentaa kylttejä ja viedä ne oikeaan paikkaan sekä ottaa näytteitä, voi tehdä työtä asiantuntijan työparina. Työ soveltuu yliopistossa, ammattikorkeakoulussa tai ammattiopistossa opiskeleville. Vakituista työtä ei haastattelemani valtionhallinnon toimipisteessäkään ole ollut tarjota.

5.3 Ympäristönhoitajan ammatti-identiteetistä

Ympäristönhoitajille ei ole löytynyt oikein paikkaa työelämässä. Opiskeltavat asiat sivuavat monien eri alojen opintoja. Työnantajan on vaikea palkata henkilöä, jonka osaamisalaa hän ei tunne. Kehittämishankkeen laatimisen aikana käydyissä keskusteluissa opetushenkilöstön kanssa on päädytty siihen, että ennen ympäristönhoitajan koulutuksen käynnistämistä, olisi ollut tarpeen tutkia työllistymisen mahdollisuudet sekä markkinoida uutta koulutusta näytävästi valtion toimesta. Yksittäisillä oppilaitoksilla ei ole varaa alueelliseen tai valtakunnalliseen markkinointiin. Ympäristöala on strategioissa ja

visioissa määritelty tärkeäksi, mutta se ei vielä näy riittävän monipuolisesti yhteiskunnassamme käytännön tasolla.

5.4 Ammatillisen osaamisen tavoitteista ja sisällöistä

Opintokokonaisuuksien tavoitteet ovat hyvin vaativia. Monet tavoitteet vaikuttavat ympäristöalan asiantuntijoille tai teknisen alan ammattiosaajille asetetuilta tavoitteilta. Haastattelemieni työnantajien edustajien mielestä esimerkiksi vesistöjen tilan arviointi on asiantuntijan työtä, jossa ympäristönhoitaja voi avustaa. Tavoitteissa on mainittu mm., että ympäristönhoitajan on osattava tehdä vesikasvillisuuskartoitus, luontokartoitus ja kulttuuriympäristöjen hoito- ja kunnostussuunnitelma. Edellä mainittujen kartoitusten ja suunnitelmien sekä opintoihin kuuluvan ympäristövaikutusten arvioinnin laatiminen vaatii työnantajien mielestä asiantuntijan koulutuksen, joten tavoitteet ovat osin epärealistisia ympäristönhoitajan työnkuvan kanssa.

Tavoitteeksi on myös asetettu, että ympäristönhoitajan tulee osata opastaa, tuottaa materiaalia ja tiedottaa energian tuotantoon, siirtoon ja käyttöön liittyvistä terveysriskeistä, mitkä ovat selkeästi asiantuntijatehtäviä. Ympäristönhoitajan tehtävä on kunta- ja valtiotyönantajien asiantuntijoiden mielestä toteuttaa kunnostustöitä suunnitelmien mukaan. Näin ollen realistisempi tavoite olisi erilaisten suunnitelmien lukutaito.

Viestinnän osalta opetussuunnitelmassa on tavoitteena, että ympäristönhoitaja osaa kirjoittaa ympäristöaiheisia tiedotteita ja artikkeleita, osaa suunnitella ja toteuttaa koulutus-tilaisuuksia sekä osaa tehdä esitteitä ja neuvontamateriaalia. Haastattelemani työnantajat olivat sitä mieltä, että edellä kuvatut tehtävät vaativat asiantuntijakoulutuksen.

5.5 Tulevaisuuden näkymiä

Koulutusta suunnattaneen tulevaisuudessa enemmän poikkitieteellisyyden ja läpäisevyyden suuntaan. Voihan olla, että yksityiset yritykset ovatkin pääasiallinen työllistäjä tulevaisuudessa. Tällöin kunta, valtio tai toinen yritys tilaa palveluita ympäristöalan yrityksiltä aivan kuten nykyään toimitaan esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla.

Kehittämishankkeen tuloksena selvisi, että ympäristönhoitajille voisi olla tulevaisuudessa tarvetta rakennetun ympäristön työtehtävissä eli vesi- ja jätehuollossa, energianhuollossa ja alueiden hoidossa esimerkiksi vesinäytteiden ottamisessa sekä bioenergian korjaukseen ja tienvarsien raivaukseen liittyvissä tehtävissä.

Työnantajien näkökulmasta ympäristönhoitajien tulisi osata hyvin näytteiden ottaminen. EU:n vesipuitedirektiivi lisää näytteiden ottoa. Vesi-, maa- ja biologisten näytteiden ottamista tarvitaan esimerkiksi vesiensuojeluhankkeissa, bioenergiateollisuudessa ja turveteollisuudessa. Ympäristönhoitajan työtehtävissä tulee hallita myös patojen tekeminen, maisemaraivaukset ja suunnistaminen. Kaikille ympäristönhoitajiksi opiskeleville tulisi opettaa myös yrittäjyyttä ja projektitoimintaa.

Sähköisessä julkaisussa Ammattialakuvaukset ja osaamistarpeet ammatillisessa peruskoulutuksessa (2002) pidetään ympäristöalan erityisinä kasvualueina jätteiden kierräystä ja uusiokäyttöä, vesistöjen ja maa-alueiden kunnostusta, haja-asutusalueen vesihoitoa, mitkä ovat yhteneviä työnantajien tulevaisuuden visioiden kanssa. Sen sijaan työnantajien mielestä ympäristönhoitajan osaamisalaan ei kuulu ympäristöjärjestelmien kehittäminen, kuten julkaisussa mainitaan.

Erilaisia tulevaisuuden ympäristöalan painopisteitä on ennustettu. Perustetaan uusia kursseja tai tutkintoja vai hoidetaan asia läpäisyperiaatteella. Kehittykö ympäristöalan ammatillinen koulutus niin, että siinä on myös jatkokoulutusmahdollisuudet ammattitutkintoon ja erityisammattitutkintoon.. Tulevaisuuden suuntaukseen vaikuttavat yhteiskunnan arvostus ympäristöalaa kohtaan. Tällä hetkelläkin ympäristöasiantuntijoita ja -ammattilaisia on työttömänä, koska kunnat ja valtio eivät säästöpainneiden vuoksi palkkaa uusia henkilöitä.

Ympäristöalalla työnsaantimahdollisuudet vaihtelevat suuresti oppiaineen mukaan. Ympäristöalalle alkaa yleisesti ottaen vapautua eläkkeellelähdön vuoksi työpaikkoja merkittävästi vuoden 2012 jälkeen, ja vielä merkittävämmän vuoden 2020 jälkeen (Kuosa T. ym.2006, 57).

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Ympäristöasioiden käsittely vaatii poikkitieteellistä näkemystä. Näin ollen on hyvin haasteellista määrittellä oppisisältöjä ympäristönhoitajaksi opiskeleville. Jatkossa opetussuunnitelmatyötä on tarpeen tehdä hyvin vuorovaikutteisesti opetushallituksen, oppilaitosten henkilöstön ja opiskelijoiden sekä tutkimuslaitosten ja kaikkien työnantajasektoreiden kanssa. Opintojen poikkitieteellisyys on rikkaus ja vaikeus.

Opetussuunnitelmatyön tulisi olla mahdollisimman joustavaa, jotta ennätettäisi reagoida nopeasti muuttuvan maailman tarpeisiin. Valtakunnallisessa opetussuunnitelman perusteissa tulisi selkiyttää ympäristönhoitajan ammatin identiteettiä selkeillä suuntautumisvaihtoehdoilla ja ammattinimikkeillä. Alueelliset ympäristöasioiden erityistarpeet tulee huomioida oppilaitoskohtaisissa opetussuunnitelmissa. Yhteistyö koulutusten järjestämisessä on eri oppilaitosten kesken järkevää ja rikastuttavaa. Se tuo säästöjä ja lähentää niin henkilöstöä kuin opiskelijoitakin.

Työssäoppimisen pedagogiseen ohjaukseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Longan ja Paganuksen (2004,247) mukaan tulee pyrkiä luomaan opetuksellisia tukirakenteita, jotka auttavat opiskelijaa tehtävien suorittamisessa. Hyvä oppimisympäristö on ennen kaikkea turvallinen, mutta se ei vie opiskelijalta löytämisen iloa (Komonen K. 2006,40).

Ammatillinen osaaminen on muutoksessa. Nykypäivän yhteiskunta vaatii jäseniltään taitoja, jotka poikkeavat merkittävästi aiemmille sukupolville asetetuista vaatimuksista. Ammatillinen osaaminen on saanut uusia sisältöjä ja vaatimuksia. On tärkeää tunnistaa mitä tietoja ja taitoja opiskelijoiden on osattava ennen työssäoppimisjaksoaan ja mitä valmistuttuaan. Vain silloin työ ja työntekijä kohtaavat työpaikoilla ja hyöty on molemminpuolista ja rikastavaa.

Työelämäperusteinen oppiminen on kehittymässä. Sen yksi vaikeimmista puolista on se, että siinä ei toimita ensisijaisesti koulutuksen ehdoilla, vaan toiminta rakentuu kolmelle erilaiselle rationaliteetille. Oppilaitoksen rationaliteetti perustuu teoreettisen tiedon soveltamiseen, työelämän rationaliteetti osaavan työvoiman tarpeeseen ja subjektiivinen

rationaliteetti siihen, mikä on yksittäisen opiskelijan kannalta mielenkiintoista (Komonen 2006,44).

Yhteistyön merkitystä oppilaitoksen, työssäoppimispaikan ja opiskelijoiden välillä tulee kehittää määrätietoisesti, jotta taataan jatkossakin kaikille opiskelijoille mielekäs työssäoppimispaikka. Tutkimustulosten perusteella voisi vaatia, että ennen varsinaisten ohjauskäytäntöjen kehittämistä ja kokeilemista työkäytännöt analysoidaan sekä kunkin yksittäisen työntekijän omat tavoitteet ja motiivit selvitetään, jotta omaa työtä ja siinä oppimista voidaan kehittää (Collin & Paloniemi 2007,153).

Kuosan ym. (2006) mukaan pitää luopua ajatuksesta, että yksinomaan tieteellisesti toteennäytetty fakta on sopivaa koulutussisältöä. Tieto on kontekstisidonnaista ja näin ollen erilaisten näkemysten, kokemusten ja arvojen merkitys tietojen ja tieteiden taustalla on tunnustettava sekä oppilaitoksissa että työpaikoissa.

LÄHTEET

Collin K. & Paloniemi S. (toim.) 2007. Aikuiskasvatus tieteenä ja toimintakenttänä. Jyväskylä. PS-Kustannus.

Jämsän koulutuskeskuksen maatalous- ja puutarhaoppilaitoksen luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon koulukohtainen opetussuunnitelma 2006.

Komonen K. 2006. Ammattikasvatuksen aikakauskirja –lehti.

Kuosa T, Kohl J., Salonen S. & Tapio P. 2006. Kestävän kehityksen torille 2020, Esi-selvitys ympäristöalan kehitystarpeesta. Suomen ympäristö 822.

Laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista 8.4.2005/200.

Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto 2001. Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. 23.4.2001. Määräys 25/011/2001

Opetushallitus. Viitattu 15.10.2009.

http://www.oph.fi/koulutuksen_jarjestaminen/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet.

Rauste - von Wright M, von Wright J. & Soini T. 2003: Oppiminen ja koulutus. Juva. WSOY.

Ruohotie P. Viitattu 22.11.2009.

<http://www.ncp.fi/ects/seminaarit/tampere/Ammattikorkeakoulu%2520kompetenssiprofiili,%2520Pekka>.

Ruusuvuori J. & Tiittala L. (toim.) 2005: Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere. Vastapaino.

Tapio P., Kohl J., Tikkanen S. & Salonen S. 2007: Kestävän kehityksen torille 2020. Skenaarioraportti. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. eJulkaisuja 1/2007.

Tuote ja tieto: kyselevät tutkimustavat. Viitattu 10.12.2008.

<http://www.uiah.fi/projects/metodi/064.htm>.

LIITE 1 Syvähaastattelun kysymykset

Työnantajien syvähaastattelu

1. Haastateltavan nimi, asema ja työnantaja
2. Avoimet kysymykset työnantajille
  - Tunnetteko ympäristönhoitajan ammattinimikkeen?
  - Mitä osaamista ympäristönhoitajalla mielestänne on?
  - Miten luonto- ja ympäristöalan peruskoulutuksessa opiskelevien / oppilaitosten tulisi markkinoida ympäristönhoitajan tutkintoa työnantajiin päin?
  - Minkälaisia töitä teillä on tällä hetkellä tarjota ympäristöalan perustutkinnon (2.aste) suorittaneelle ympäristönhoitajalle?
  - Minkälaisia ovat mielestänne tulevaisuuden ympäristönhoitajan työtehtävät?
  - Voisitteko ajatella palkkaavanne ympäristöalan töihin yliopistotutkinnon suorittaneen sijasta toisen asteen tutkinnon suorittajan? Minkälaisiin tehtäviin? Jos ei, niin miksi?
  - Pitäisikö opetuksessa painottaa luonnonympäristöön vai rakennettuun ympäristöön liittyviä asioita vai molempia? Rakennetulla ympäristöllä tarkoitan osaamista vesihuollosta, jätehuollosta, energihuollosta, alueiden hoidosta ym. kaupunki-/taajamaympäristön hoitoa.
  - Luonnon ja kulttuurimaiseman näkökulmasta lähestyttäessä voisiko mielestänne 2. asteen tutkinnon suorittanut tehdä tai avustaa kulttuuriympäristöjen hoito- ja kunnostussuunnitelmien tekemisessä?
  - Tarvitseeko mielestänne toisen asteen ympäristöalan koulutuksen saaneen henkilön tuntea kasvi- ja eläinlajeja? Jos tarvitsee, niin minkälaisissa työtehtävissä?

- Tarvitseeko mielestänne ympäristönhoitajan osata ottaa vesinäytteitä, maanäytteitä, biologisia näytteitä tai osata tehdä tavallisimpia vesianalyysejä maastossa?
- Tuleeko ympäristönhoitajan osata huoltaa ja korjata pienkoneita?
- Tuleeko ympäristönhoitajalla olla valmiudet toimia opastus- ja neuvontatehtävissä?
- Tarvitseeko mielestänne toisen asteen tutkinnon suorittaneen osata suunnitella ja toteuttaa oman alansa yleisö- ja koulutustilaisuuksia /osattava suunnitella ja tehdä esitteitä ja muuta neuvontamateriaalia?
- Kuuluuko mielestänne ympäristönhoitajan tehtäviin osallistua yrityksen tai yhteisön ympäristöohjelman eli ympäristöpäämäärien, -tavoitteiden ja toimenpiteiden laadintaan?
- Mitä mielestänne pitäisi toisen asteen ympäristöalan tutkintoa suorittaville opettaa, jotta teillä olisi tarjota heille työtä?
- Minkä alan ammattilaisten kanssa tai työparina arvelette ympäristönhoitajan voivan työskennellä nyt ja tulevaisuudessa?
- Mitkä ovat mielestänne ympäristönhoitajien keskeiset työtehtävät tulevaisuudessa Jyväskylällä?
- Mitkä tiedot ja taidot opiskelijan tulee hallita ennen kuin hän tulee teille työssäoppimaan?
- Mitä ympäristöasioihin liittyviä tietoja ja taitoja työntekijän tulee osata tullessaan teille töihin?
- Mitkä asiat opitaan vasta työtä tehdessä?

LIITE 2 Ympäristönhoitajan eriytyvät ammatilliset opintokokonaisuudet ja niiden tavoitteet

Opintokokonaisuus 20 ov

Tavoite (2001 opetussuunnitelman perusteet)

Ympäristönhoito	<ul style="list-style-type: none"> • Kemikaalien turvallinen käsittely • Ympäristölainsäädännön mukainen toiminta • Omaan työhön liittyvä jätehuollon hoitaminen • Yhdyskuntatekniikan ympäristövaikutusten vähentäminen • Maanmittaus- ja karttatekniikan perustöiden tekeminen • Puhtaan veden hankinnan ja jakelun sekä jäteveden käsittelyn ympäristöhaittojen vähentäminen • Kestävä ja taloudellinen energiankäyttö
Vesihuolto	<ul style="list-style-type: none"> • Juomaveden käsittely ja laadun arviointi, vesihuoltokartoitus • Jätevedenpuhdistamon hoito • Haja-asutusalueen vesihuolto
Materiaalivirtojen hallinta	<ul style="list-style-type: none"> • Tuotteiden elinkaariarviointi, kestävän kehityksen mukainen hankintatoimi • Jätejakeiden lajittelu ja käsittely
Vesistöjen kunnostus ja hoito	<ul style="list-style-type: none"> • Vesistöjen tilan arviointi • Vesistöjen kunnostus ja hoito
Maa-ainesten otto, maaperän hoito ja kunnostus	<ul style="list-style-type: none"> • Maa- ja vesinäytteiden ottaminen ja maaperän kunnostus
Elinympäristöjen hoito	<ul style="list-style-type: none"> • Luontokartoitus, elinympäristöjen kunnostus ja hoito • Maa- ja metsätalouden ympäristövaikutusten arviointi ja vähentäminen
Ympäristöterveysriskien arviointi ja hallinta	<ul style="list-style-type: none"> • Ympäristöterveysriskien ja toimintatapojen muutosten arviointi • Työsuojelumääräysten ja -ohjeiden noudattaminen ja neuvonta.
Energiahuolto	<ul style="list-style-type: none"> • Energiantuotantolaitoksen hoito ja energiatekniikan ympäristövaikutusten arviointi • Eri energiamuotojen ja -laitteiden kestävän kehityksen mukainen käyttö • Energian turvallinen käyttö ja toiminta hätätilanteessa

Opintokokonaisuus 10 ov

Tavoite (2001 opetussuunnitelman perusteet)

Ympäristölaadun hallinta	<ul style="list-style-type: none"> • Ympäristövaikutusten arviointi • Yrityksen ja yhteisön ympäristöohjelman laatiminen • Ympäristöjärjestelmän soveltaminen yrityksen ja yhteisön toimintaan • Elinkaariarviointi
Kulttuuriympäristöjen hoito	<ul style="list-style-type: none"> • Alueellisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen säilyttäminen ja hoitaminen
Ympäristöviestintä	<ul style="list-style-type: none"> • Ympäristötiedon hankinta ja välittäminen • Koulutustilaisuuksien toteuttaminen ja esitemateriaalin tekeminen
Ympäristöalan yrittäminen	<ul style="list-style-type: none"> • Liikeidean kehittäminen ja yrityksen perustaminen, asiakaspalvelu ja markkinointi

